

Inhoudsopgave

1. Individualisering, smaak en muziekomnivorisme	3
1.1. Inleiding	3
1.2. De individualiseringstheorie volgens Beck en Giddens	4
1.3. Cultureel omnivorisme en individualisering	6
1.4. Individualisering als illusie	9
1.4.1. Inleiding	9
1.4.2. Een nieuwe vorm van sociale controle	10
1.4.3. Modern kuddegedrag	13
1.4.4. Gemeenschappelijke waarden	14
1.6. Media, lichte gemeenschappen en gedeelde identiteit	16
1.7. Vraagstelling	17
2. Methodologie	19
2.1. Inleiding	19
2.2. Onderzoeksontwerp	19
2.2.1. Onderzoeksopzet	19
2.2.2. Rangorde van muziekstijlen	19
2.2.3. Selectie van de onderzoekseenheden	20
2.2.4. Vragenlijst	21
2.3. Veronderstellingen	21

3. Onderzoeksresultaten	23
3.1. Omnivoor of univoor?	23
3.1.1. Omnivoren	23
3.1.2. Verticale en horizontale omnivoren	25
3.1.3. High brow en low brow univoren	27
3.2. Media en smaakvoorkeuren	29
3.3. Met wie je omgaat, word je besmet?	30
3.4. Een gedeelde afkeer van een univore smaak?	35
4. Conclusies	42
4.1. Inleiding	42
4.2. Mediabeïnvloeding	42
4.3. Lichte gemeenschappen	43
4.4. Een gedeelde identiteit	44
4.5. Tot slot	45
Literatuurlijst	47

Hoofdstuk 1 Individualisering, smaak en muziekomnivorisme

1.1. Inleiding

De afgelopen decennia hebben zich ingrijpende wijzigingen voorgedaan in de keuzemogelijkheden van onze culturele belevingen. Met het afbreken van het verzuilingsproces in de jaren zestig nam het aantal mogelijkheden om te kiezen op tal van gebieden toe. Ook op het gebied van muzieksmaken is het aantal keuzemogelijkheden enorm toegenomen.

Moderne muziek ontstond pas in de twintigste eeuw, daarvoor vonden er uitsluitend muzikale ontwikkelingen plaats binnen de klassieke muziek. In de twintigste eeuw werd er echter een heel nieuw scala van stijlen en technieken ontwikkeld. De popmuziek werd steeds belangrijker. De uitvinding van de grammofoonplaat, radio en later de televisie speelden bij de ontwikkeling en verspreiding van de popmuziek een belangrijke rol. In de periode voor de Tweede Wereldoorlog bestond de nieuwe muziek vooral uit Amerikaanse, zwarte muziek zoals blues en jazz. Na de Tweede Wereldoorlog ontstond er echter een jongerencultuur waarbij rock 'n' roll een belangrijke rol speelde. Langzamerhand ontstonden er steeds meer stijlen binnen de popmuziek. Ook de laatste tientallen jaren worden er nog steeds nieuwe stijlen ontdekt en ontwikkeld. Hardcore, gothic, drum 'n' bass en 2-step zijn hier voorbeelden van.

Vandaag de dag kunnen diverse muziekstijlen makkelijk met elkaar gecombineerd en naast elkaar beluisterd worden. Ook de eeuwenlang bestaande klassieke muziek en de moderne muziek kunnen steeds vaker naast elkaar in de platenkast gevonden worden. De moderne media zorgen ervoor dat een steeds grotere groep toegang heeft tot diverse stijlen en zo zijn eigen smaakpalet kan samenstellen.

In deze scriptie zal worden onderzocht hoe 'eigen' dit smaakpalet precies is: is er sprake van individualistische keuzes of wordt de muzieksmaak toch mede bepaald door een gedeelde identiteit?

In de volgende paragrafen wordt eerst de individualiseringstheorie behandeld (paragraaf 1.2); daarna wordt ingegaan op het daarmee verbonden begrip 'cultureel omnivorisme' (paragraaf 1.3). In de paragrafen 1.4 en 1.5. worden drie kritieken op de individualiseringstheorie behandeld om vervolgens tot de algemene vraagstelling te komen.

In hoofdstuk twee zal de methodologische opzet van dit onderzoek behandeld worden. In hoofdstuk drie worden de onderzoeksresultaten besproken, waarna tenslotte in hoofdstuk vier een antwoord op de onderzoeksvraag zal worden gegeven.

1.2. De individualiseringstheorie volgens Beck en Giddens

In de sociologische literatuur wordt onze samenleving soms beschreven als een individualistische samenleving waarin iedereen vrij is in het maken van eigen keuzes op allerlei verschillende gebieden (zie bijvoorbeeld Beck, 1992; Giddens, 1995).

De sociologen Beck en Giddens zijn toonaangevende auteurs op het gebied van de individualiseringstheorie. Ulrich Beck beschrijft deze uitvoerig in *Risk Society* (Beck, 1992). Beck beschrijft de vrijmaking van het individu: een toename van de persoonlijke beslissingsvrijheid op het gebied van waarden, overtuigingen en handelingen in het persoonlijke leven. Individualisering betekent volgens hem dat de levensloop van een individu vrij is van gegeven determinanten en geheel in eigen handen ligt:

‘In the individualized society the individual must learn, on pain of permanent disadvantage, to conceive of himself or herself as the center of action, as the planning office with respect to his/her biography, abilities, relationships and so on.’ (Beck, 1992:135)

Giddens stelt in *Modernity and Self-identity* (Giddens, 1991) dat in de laatmoderne samenleving het ‘zelf’ gezien moet worden als een continu reflexief project waarvoor het individu zelf verantwoordelijk is:

‘A person's identity is not to be found in behaviour, nor - important though this is - in the reactions of others, but in the capacity to keep a particular narrative going. The individual's biography, if she is to maintain regular interaction with others in the day-to-day world, cannot be wholly fictive. It must continually integrate events which occur in the external world, and sort them into the ongoing 'story' about the self.’ (Giddens, 1991:54)

Individuen creëren volgens Beck en Giddens hun eigen smaakpalet, zonder daarbij veel gestuurd te worden door bepaalde determinanten die buiten het 'zelf' liggen. De keuzes die mensen maken komen vanuit het 'zelf' en worden niet meer zoals voorheen bepaald door kerk, gezin en staat. Individuen kiezen allemaal hun individuele, unieke weg en zijn volgens Beck en Giddens onderling niet meer met elkaar te vergelijken.

Hierop aansluitend heeft volgens de Belgische socioloog Laermans individualisering betrekking op twee processen. In de eerste plaats heeft individualisering betrekking op de relativering van alle traditionele normen en waarden; een detraditionalisering van het leven van alledag. Dit is een proces waarbij mensen zich distantiëren van de traditionele sociale kaders als klasse, gezin, kerk en buurt.

Ten tweede staat individualisering voor de overtuiging dat er in de wereld vele mogelijkheden zijn en dat het individu zelf zijn levensloop bepaalt: een levensloop die aansluit bij zijn eigen wensen, visies en verlangens. Dit is een uitbreiding van de menselijke autonomie in het dagelijks leven en betreft zowel de omgang met opvattingen en betekenissen als de stilering van het persoonlijke leven. Individualisering houdt dan in dat mensen zich onder andere in hun kledingkeuze en culinaire voorkeuren, evenals in hun persoonlijke meningen of opvattingen, een grotere vrijheid aanmeten. (Laermans, 1999:211)

Als we ervan uitgaan dat we in een sterk geïndividualiseerde maatschappij leven, zou dat allerlei implicaties hebben voor de bevolking. Huyse (1997:40) stelt dat opgelegde routes een zeker comfort bieden. Ze leggen beperkingen op, maar bieden tegelijkertijd ook bescherming. Ook de verantwoordelijkheid verschuift naar het beslissende individu. Aangezien de sociale controle door tradities, geloof of goed omliggende en praktische regels niet meer binnen het geïndividualiseerde denken past, ligt schuld minder dan vroeger het geval was bij God, de natuur, het gezin of de samenleving. Ook falen wordt dus een zaak van het individu.

Volgens Beck (1992) leidt deze geïndividualiseerde levenshouding tot een samenleving waarin risico centraal staat. Hij spreekt dan ook over de hedendaagse maatschappij als risicomaatschappij. Net zoals in de industriële samenleving de verdeling

van goederen centraal stond, zal volgens Beck in de risicomaatschappij de verdeling van gevaren, risico's en ongelukkige toevallen centraal komen te staan.

Individualisering leidt volgens Beck ook tot een nieuwe vorm van sociale ongelijkheid. De nieuwe keuzemogelijkheden die in de plaats komen van versperringen uit het verleden zorgen ervoor dat individuen niet langer de gebaande paden volgen, maar hun eigen weg moeten zoeken. De sociale vaardigheden en scholing die men daarvoor nodig heeft zijn echter niet iedereen gegeven. Ook het financiële aspect is van belang. Vele opties van het keuzepalet zijn immers enkel bereikbaar voor wie ze kan betalen. Beck wijst er wel op dat deze hedendaagse vorm van sociale ongelijkheid minder klassegebonden is dan men zou denken; als je iemands klassenpositie kent, kan je volgens Beck (1992:131) niet langer voorspellen hoe die persoon het leven ziet, welke relaties die persoon aangaat, welke positie hij in het gezin bekleedt, welke politieke en sociale ideeën en identiteit hij heeft, kortom, welke keuzes hij maakt. De sociale ongelijkheid wordt op een geïndividualiseerde wijze gereproduceerd. Volgens de individualiseringssociologen leidt het individualisme tot bepaalde nieuwe problemen, juist omdat het bindmiddel van een groep is weggefallen.

1.3. Cultureel omnivorisme en individualisering

In 1992 publiceerde Peterson zijn studie 'Understanding Audience Segmentation: From Elite and Mass to Omnivore and Univore' (Peterson, 1992) waarin de term omnivorisme op cultureel gebied voor het eerst werd geïntroduceerd. Peterson onderzocht begin jaren negentig het verband tussen sociale status en muziekvoorkeuren.

In 'Changing Highbrow Taste: From Snob to Omnivore' wordt highbrow geoperationaliseerd als het houden van klassieke muziek en opera. De snob is degene die niet participeert in lowbrow of middlebrow activiteiten, terwijl de omnivoor daar wel open voor staat (Peterson & Kern, 1996: 900-901). Peterson beschrijft hoe er een verandering is ontstaan van snobisme naar cultureel omnivorisme. Ook onderzocht Peterson de lage statusgroepen. Hun voorkeur bleek nog steeds exclusief uit te gaan naar slechts een paar populaire genres. Peterson typeerde de lagere statusgroepen als 'culturele univoren'.

Muziekomnivorisme in deze context staat voor het houden van zowel high brow muziekgenres (genres die een hoog aanzien hebben) als low brow muziekgenres (genres die een laag aanzien hebben). In het onderzoek naar cultureel omnivorisme heeft onderzoek naar muziekmaken vaak de voorkeur, omdat wat betreft muziekvoorkeuren culturele omnivoren (degenen met een brede muzieksmaak) redelijk gemakkelijk onderscheiden kunnen worden van de culturele univoren (degenen met een eenzijdige muzieksmaak). Muziekmaken kunnen gemakkelijk achterhaald worden omdat muziek op een duidelijke manier in verschillende genres ingedeeld kan worden. Daarnaast is het voordeel van het gebruik van muziekvoorkeuren dat er een grote mate van consensus is over welke genres als ‘hogere kunst’ en welke als ‘lagere kunst’ worden gezien.

De denkbeelden van Peterson staan tegenover het gedachtegoed van Bourdieu; één van de belangrijkste onderzoekers naar smaakprofielen uit de geschiedenis van de sociologie. Bourdieu richtte zich vooral op de relatie tussen bepaalde voorkeuren op cultureel gebied en de sociale condities waaronder die smaken ontwikkelen. In *La Distinction* toont Bourdieu aan dat de kunstzinnige smaak nauw verbonden is met de sociale voorwaarden waarbinnen die smaak is ontwikkeld. Zo ontwikkelden de rijken een luxe smaak, terwijl de armen de smaak van de noodzakelijkheid ontwikkelden. De relatie die bestond tussen de verschillende klassen in de samenleving en de voorkeur voor bepaalde smaken, werd ook op de volgende generaties overgedragen (Bourdieu, 1979). Volgens Peterson betekent het hebben van een hoge status vandaag de dag niet meer automatisch dat je een ‘snob’ bent.

Op het gebied van cultuur stelt Susanne Janssen (2005) dat de veranderingen in cultuurclassificaties in Nederland het resultaat zijn van diverse, onderling verweven brede maatschappelijke processen en de daarmee verbonden ontwikkelingen binnen het culturele veld zelf. Janssen stelt dat individualisering leidt tot meer ruimte –en ook verplichting- om te kiezen, ook op het gebied van cultuurconsumptie:

‘De bedoelde bredere, maatschappelijke processen laten zich (deels) samenvatten als een toegenomen “openheid” van de samenleving. (...) ...de “grotere openheid” van de samenleving (...) verwijst naar processen van ontvoogding, individualisering, onthiërarchisering (...). Het individualisme groeide uit tot een

massaverschijnsel, mede door nieuwe communicatiemedia en nieuwe productietechnieken (...). Mensen hebben meer ruimte -en ook de verplichting-gekregen om zelf invulling te geven aan hun bestaan: wat voor soort opleiding en werk, wel of geen gezin en kinderen, enzovoort. Op allerlei gebieden mogen en moeten ze kiezen uit een groter palet aan mogelijkheden dan vroeger. Zo ook wat vrijetijdsbesteding en cultuurconsumptie betreft.' (Janssen, 2005: 307)

Peterson stelt dat de massamedia tegenwoordig niet langer meer een ferme grip hebben op de voorkeuren en aversies van de massa:

'Between World Wars I and II it was widely accepted in intellectual circles that the emerging mass media were spawning an equivalent mass audience, an audience that was unthinking, herd-like and inherently passive yet easily swayed by skilled political and commercial demagogues (Gans, 1974). (...) But things today are different. Researchers, as Jensen and Rosengren (1990) have recently found in their careful review of the five major traditions in communications research on audiences, no longer see the audience as an undifferentiated mass.' (Peterson 1992:243)

Traditionele voorschriften gaan steeds minder als leidraad dienen voor het individuele doen en laten. Peterson en Kern (1996) geven nog een aantal factoren aan die wellicht hebben bijgedragen aan de veranderingen in statusgroepen, onder andere:

'A number of social processes at work over the past century make exclusion increasingly difficult. (...) The change from exclusionist snob to inclusionist omnivore can be seen as a part of the historical trend toward greater tolerance of those holding different values.' (Peterson & Kern, 1996: 905)

Als we deze redeneringen van Janssen en Peterson volgen vormt cultureel omnivorisme een onderdeel van het individualiseringsproces. Het samenstellen van het eigen keuzepalet kan op cultureel gebied worden aangeduid als cultureel omnivorisme.

Het is echter de vraag of er misschien sprake is van een nieuw soort van keuzedwang, die gestuurd wordt door bijvoorbeeld de media en die zorgt voor een nieuwe vorm van groepsbinding. En is deze nieuwe vorm van keuzedwang gerelateerd aan een gedeelde identiteit? De algemene vraag die hier op volgt is: *welke betekenis heeft een omnivore muzieksmaak voor de identiteit en de sociale omgang?*

1.4. Individualisering als illusie

1.4.1. Inleiding

In de volgende deelparagrafen worden drie benaderingswijzen behandeld die kritiek uiten op de individualiseringsthese. In de eerste plaats wordt de symbolische samenleving behandeld, een term die komt van de Belgische socioloog Mark Elchardus die onderzoek heeft gedaan naar de Vlaamse samenleving. Daarnaast wordt de kuddemaatschappij besproken zoals die wordt beschreven in *Kiezen voor de kudde* van Jan Willem Duyvendak en Menno Hurenkamp (2004). De symbolische samenleving en de kuddemaatschappij zijn onzes inziens inwisselbare begrippen. Elchardus legt voornamelijk de nadruk op het ontstaan van ‘nieuwe’ instituten zoals het onderwijs en de media die de rol van de traditionele instituten hebben overgenomen met betrekking tot sturing in persoonlijke keuzes. Duyvendak en Hurenkamp leggen meer de nadruk op de vorming van nieuwe gemeenschappen waarbinnen er sprake is van groepsgedrag in plaats van individualistisch gedrag. Tot slot wordt het onderzoek naar New Age behandeld van Aupers en Houtman (2006). Dit onderzoek gaat in op de vraag of New Age inderdaad zo individualistisch is als vaak wordt beweerd. Is het niet zo dat New Agers meer gemeenschappelijke kenmerken hebben dan vaak verondersteld wordt? Dit onderzoek wordt gekoppeld aan onderzoek van Bethany Bryson (1996) die de voorkeuren en aversies van omnivoren op muziekgebied heeft onderzocht. Volgens haar hebben culturele omnivoren als gemeenschappelijk kenmerk een gedeelde afkeer van de beperkte muzieksmaken van culturele univoren.

1.4.2. Een nieuwe vorm van sociale controle

In België is er naar de verschillende deelgroepen die in de Belgische samenleving bestaan uitgebreid onderzoek gedaan:

‘Haal je een vrouw voor de geest, gekleed in een gebloemde legging met daarover een trainingsvest of sweater (...). Met de ogen dicht kun je toch een hele levensloop verzinnen bij die dame: een lagere opleiding, ze kijkt naar VTM en leest Dag Allemaal, Het Laatste Nieuws of Het Volk. Ze winkelt graag in de Lady En WIR, en denkt met heimwee terug aan de Tijd van Tien om te zien. Als ze een zoontje heeft is de kans groot dat het jongen Kevin heet, of iets gelijkaardigs. (...) Als ze een gsm heeft, hangt ze die zichtbaar in een etui aan haar zijde. Haar man/partner heeft zijn haar ofwel erg kort geschoren, ofwel draagt hij het in een matje in de nek.’

Dit citaat komt uit de Belgische krant ‘De Morgen’ (19-10-2002) naar aanleiding van een artikel over de publicatie van *De symbolische samenleving*. Hoewel het in dit citaat om typische Belgische aangelegenheden gaat, zijn de Nederlandse synoniemen snel gevonden. De vrouw zal in Nederland kijken naar overwegend de commerciële omroepen en de Telegraaf en de roddelbladen zoals de Story en Privé lezen.

In *De symbolische samenleving* proberen socioloog Mark Elchardus en zijn onderzoeksteam een globale analyse te maken van de Vlaamse samenleving op basis van verschillende inzichten die ze de voorbije jaren verkregen hebben. Uit deze analyse blijkt dat er in Vlaanderen talrijke deelgroepen bestaan: deelgroepen die weinig of niets met elkaar te maken hebben, maar die bestaan omdat bepaalde groepen mensen dezelfde levensstijl delen of dezelfde taal spreken. (Elchardus & Glorieux, 2002)

Dit geheel van smaken en houdingen heeft volgens Elchardus niets te maken met de financiële positie of de sociaal-economische status die men heeft, maar ontstaat op basis van symbolisch kapitaal. Symbolisch kapitaal ligt aan de basis van de vorming van clusters van smaken en opvattingen. De verstrekkers van dat symbolisch kapitaal zijn daarom enorm belangrijk geworden: de massamedia, het onderwijs en de reclame zijn

instrumenten geworden van verdieping van de culturele, en daardoor ook van de sociale kloof.

Door het vervagen van tradities en vertrouwde breuklijnen leven mensen volgens Elchardus (2000:50-55) vandaag de dag in de illusie dat ze een grote individuele keuzevrijheid hebben. Het geloof dat het individu bevrijd is van externe gedragssturing en bijgevolg ook zijn eigen mogelijkheden kan realiseren wordt door Elchardus gezien als een ‘debiliserend individualisme’: het is ontegensprekelijk juist dat het gezag van de traditionele instellingen is afgezwakt, maar het is ronduit verkeerd daaruit te concluderen, dat individuele beslissingen daarvoor in de plaats zijn gekomen (Elchardus, 2002:54).

De vraag naar de nieuwe controlerende instellingen, die de rol van de traditionele hebben overgenomen, wordt volgens Elchardus door de aanhangers van de individualiseringstheorie niet gesteld. De schijnbaar geïndividualiseerde mens is blind voor een nieuw soort verkokering, een verkokering die zijn grondslagen vindt in de zeer grote invloed van school, media en reclame. Het zijn deze nieuwe controlerende instellingen die de rol van de traditionele instellingen hebben overgenomen. Volgens Elchardus hebben de media een enorme invloed en macht in onze huidige samenleving. Zo speelt de mediavorkeur een uitermate belangrijke rol in de opvattingen, smaken, levenswijzen en relatiepatronen van individuen.

Volgens Elchardus is de modus van de sociale controle radicaal veranderd. Onder de modus van de sociale controle verstaat hij ‘de wijze waarop het gedrag van mensen in een samenleving wordt gestuurd’ (Elchardus, 2002:46). De wijze waarop samenlevingen het gedrag van hun leden sturen, bepaalt de wijze waarop de economie, de politiek, het culturele leven en de vorming van gemeenschappen verloopt. Zij is als het ware de identiteit van de samenleving (Elchardus & Glorieux, 2002:185).

Tot de jaren zestig vond in Nederland sociale controle plaats via vertrouwde, controlerende instellingen zoals het geloof, het gezin en allerlei sociale bewegingen. Verzuiling hield in dat mensen hun leven inrichtten op basis van de zuil waartoe zij behoorden. Iedere zuil had zijn eigen specifieke instituten die aan bepaalde waarden en normen waren gebonden. De concrete gedragsvoorschriften die deze instellingen voorschreven, verloren echter hun legitimiteit. In verband hiermee staat het begrip ‘ontzuiling’.

Door de spectaculaire onderwijsexpansie sinds de jaren zestig, de tendens tot het levenslang leren, de opkomst en razendsnelle verspreiding van de media en van massacommunicatie en de alomtegenwoordigheid van reclame en/of propaganda gebeurt de sociale controle nu op een subtielere wijze volgens Elchardus (2002:47). De sociale controle heeft nu meer betrekking op ‘gedragsoriënterende factoren’ die haast constant via het onderwijs, de media en de reclame gevormd en beïnvloed worden. De gedragsoriënterende factoren zijn de factoren die het keuzeproses als het ware van binnenuit, vanuit het individu, sturen: de smaken, opvattingen, emoties, kennis, vaardigheden en waarden. Men kan dus zeggen dat in de samenlevingen die de culturele revolutie van onderwijs, televisie en andere media van massacommunicatie en reclame hebben doorgemaakt van individuen, veel meer dan vroeger het geval was, verwacht wordt dat ze keuzes maken.

Omdat onze samenleving bijzonder rijk is aan allerlei symbolen, omschrijft Elchardus de huidige samenleving als een ‘symbolische samenleving’. De economie is geëvolueerd van een goederen- naar een diensteneconomie waarin organisatiecultuur en informatietechnologie een belangrijke rol hebben opgeëist. Volgens Elchardus hebben de media een enorme invloed en macht in onze huidige samenleving. Zo speelt de mediavorkeur een uitermate belangrijke rol in de opvattingen, smaken, levenswijzen en relatiepatronen van individuen.

Volgens Elchardus is er geen sprake van individualisering zoals gesteld wordt door Beck en Giddens. De individualisering van smaken en opvattingen is helemaal niet zo ver gevorderd als de these van de risicomaatschappij ons wil doen geloven. Deze these is volgens Elchardus verkeerd en misleidend, omdat collectieve identiteiten (zoals het geslacht, de levensbeschouwing, de onderwijsvorm en het onderwijsniveau) nog steeds een heel grote invloed hebben op het voelen en denken van individuen. Toch hoort men vandaag de dag bijzonder graag dat wij unieke en onderling verschillende individuen zijn. Het individualisme, met daarbij behorend het geloof dat iedereen origineel is, maakt volgens Elchardus deel uit van het hedendaagse zelfbeeld.

In deze scriptie richt ik me met betrekking tot het onderzoek van Elchardus op de vraag: is het zo dat de media invloed hebben op de muziekvoorkeuren van de culturele omnivoren?

1.4.3. Modern kuddegedrag

Naast het onderzoek naar de symbolische samenleving in België hebben Jan Willem Duyvendak et al. in Nederland onderzoek gedaan naar de vraag of de individualiseringsthese in de hedendaagse maatschappij nog geldig is.

In *Kiezen voor de kudde* vragen de auteurs zich af of het inderdaad zo is dat Nederlanders allemaal verschillende dingen doen, dat ze steeds meer verschillende meningen hebben en dat ze steeds minder in groepen opereren. De schrijvers denken dat dit wel meevalt:

‘We denken wel dat Nederlanders zoveel gelijkvormig gedrag, zoveel gezamenlijk gedrag en zoveel gelijke opinies vertonen dat je kunt spreken van modern kuddegedrag. En dat je op basis van de feiten in die zin vaker niet dan wel van individualisering kunt spreken. (...) Gedragen moderne Nederlandse burgers zich vaker dan ze willen beseffen als een kudde? Klopt het beeld van een maatschappij van vrijgevochten burgers of is eigenlijk sprake van individuen wier opvattingen en gedrag voortkomen uit hun sociale groep? Of kiezen individuen in alle vrijheid voor de kudde?’
(Duyvendak en Hurenkamp, 2004:10)

De auteurs onderzoeken de kuddemaatschappij door in de eerste plaats in te gaan op de pluriformeringsthese: is het zo dat Nederlanders steeds meer onderling verschillend gedrag vertonen en steeds meer verschillende meningen hebben? Daarnaast onderzoeken ze of Nederlanders zich steeds onafhankelijker van elkaar gaan gedragen: trekken ze zich minder aan van allerlei groepen en wordt hun doen en laten minder bepaald door sociale categorieën waartoe zij behoren zoals sekse, klasse en leeftijd? En binden mensen zich steeds minder intensief en kortstondiger aan een partij of vereniging? De auteurs noemen dit de decollectiveringsthese.

Volgens Duyvendak en Hurenkamp is er sprake van het ontstaan van lichte gemeenschappen, die van grote betekenis blijken voor het sociale verkeer. De banden die worden aangegaan worden steeds losser, maar er is nog wel steeds sprake van groepsverband. Het lidmaatschap van zo'n groep is in vergelijking met vroeger echter meer tijdelijk van aard en kan makkelijk opgezegd worden.

‘Het is natuurlijk veel te makkelijk om bij gebrek aan een overtuigende individualiseringstheorie dan maar te stellen dat de Nederlander een traditioneel kuddedier is. We maken genoeg individuele keuzes, ook al zijn die voorspelbaar of leiden ze tot collectieve uitkomsten. Maar, en dat is de crux van dit betoog, groepen zijn nog altijd sturend voor het (keuze) gedrag van mensen en mensen willen nog altijd graag bij groepen horen. Het zijn alleen niet meer de groepen van vroeger. De beklemming van zware sociale verbanden lijkt steeds meer vermeden te worden en tijdelijke en inwisselbare verbanden nemen in populariteit toe’. (Duyvendak en Hurenkamp, 2004:16)

Met betrekking tot het onderzoek van Duyvendak en Hurenkamp wordt in deze scriptie onderzocht: in hoeverre zijn muzieksmaakvoorkeuren gerelateerd aan met wie men omgaat? Daarnaast wordt onderzocht in hoeverre de omnivoren belang hechten aan het hebben van een unieke muzieksmaak. Maakt het hebben van een unieke muzieksmaak onderdeel uit van een gedeelde identiteit onder de omnivoren?

1.4.4. Gemeenschappelijke waarden

Onderzoek van Aupers en Houtman (2006) toont aan dat niet alleen op cultureel gebied getwijfeld wordt aan de houdbaarheid van de individualiseringstheorie. In ‘Beyond the Spiritual Supermarket: The Social and Public Significance of New Age Spirituality’ betogen de auteurs dat New Age minder individualistisch is dan vaak wordt verondersteld. Het idee achter New Age is dat de aanhangers vanuit zichzelf op zoek gaan naar spiritualiteit. Aupers en Houtman vatten de stellingname van Thomas Luckmann over New Age als volgt samen:

‘Structural differentiation in modern society results in erosion of the Christian monopoly and the concomitant emergence of a “market of ultimate significance”. On such a market, religious consumers construct strictly personal packages of meaning, based on individual tastes and preferences. New Age collects abundant psychological, therapeutic, magic, marginally scientific, and older esoteric material, repackages them, and offers them for individual consumption and further private syncretism.’ (Aupers en Houtman, 2006:201-202)

Juist dit idee dat New Age geprivatiseerd en individualistisch van aard is wordt weinig bevochten. Aupers en Houtman tonen aan dat New Age echter wel degelijk gebonden is aan gemeenschappelijke waarden, namelijk het geloof dat men in zichzelf de ware spiritualiteit kan vinden:

‘[T]he binding doctrine in the spiritual milieu: the belief that in the deeper layers of the self one finds a true, authentic and sacred kernel, basically “unpolluted” by culture, history and society, that informs evaluations of what is good, true and meaningful. Those evaluations, it is held, cannot be made by relying on external authorities or experts, but only by listening to one’s “inner voice”(…)’ (Aupers en Houtman, 2006:204)

Aupers en Houtman tonen ons hoe New Agers aankijken tegen hun critici:

‘ (...) It is hardly surprising that our respondents regularly encounter resistance and critique. They are well aware that they are seen by many as “irrational,” “softies,” or “dreamers” and that their way of life is perceived by many as “something for people with problems”. How do they deal with these and other forms of resistance? A core element in their legitimation strategy is a radical reversal of moral positions: they argue that it is not themselves, but the critical outsider who has a problem, although he or she may not be aware of this.’ (Aupers & Houtman 2006:209)

Ook Bryson betoogt dat ogenschijnlijke individualistische keuzes in werkelijkheid aan gemeenschappelijke waarden gebonden zijn. In 1996 schrijft Bethany Bryson in haar artikel 'Anything but Heavy Metal' dat omnivoren bepaalde vormen van muziek uitsluiten, vooral muziek die mensen met een lage status waarderen. Volgens Bryson sluiten omnivoren consequent bepaalde genres uit, namelijk de genres van de low brow univoren. Individuen gebruiken culturele smaak om symbolische grenzen te bevestigen tussen zichzelf en categorieën van mensen waar ze een afkeer van hebben (Bryson, 1996).

Zowel Aupers & Houtman als Bryson betogen dat zowel New Agers (Aupers & Houtman) als culturele omnivoren (Bryson) neerbuigend naar anderen kijken en anderen uitsluiten. Met betrekking tot deze onderzoeken wordt in deze scriptie onderzocht: hebben culturele omnivoren een gedeelde afkeer van de beperkte muzieksmaak van univoren? En zoja, is deze gedeelde afkeer dan gerelateerd aan een gedeelde identiteit?

1.5. Media, lichte gemeenschappen en gedeelde identiteit

Zoals eerder gezegd (zie paragraaf 1.3) vormt het cultureel omnivorisme een onderdeel van het individualiseringsproces. Het samenstellen van het eigen keuzepalet wordt op cultureel gebied aangeduid als cultureel omnivorisme.

Wat echter veelal onbeantwoord is gebleven in de literatuur is de vraag: wat is de sociologische betekenis van cultureel omnivorisme? Bestaat er zoiets als een 'omnivore identiteit' en als die bestaat, wat is dan hetgeen dat deze identiteit bindt? En wat betekenen de kritieken op de individualiseringstheorie voor het cultureel omnivorisme? Uit deze kritieken kunnen drie verschillende invalshoeken betreffende een omnivore identiteit gedestilleerd worden.

In de eerste plaats zien we bij Elchardus met betrekking tot de invloed van controlerende instellingen dat de media een grote rol spelen in de overname van de rol van traditionele instellingen (in tegenstelling tot het cultureel omnivorisme dat er van uit gaat dat individuen hun eigen unieke smaakpalet samenstellen zonder veel invloed van controlerende instellingen). Wat betreft muziekvoorkeuren zou dit betekenen dat smaken

beïnvloed worden door bijvoorbeeld muzikzenders en muziekprogramma's (zowel op radio, televisie als via het internet).

Ten tweede zou met betrekking tot de lichte gemeenschappen zoals die door Duyvendak en Hurenkamp beschreven worden, op het gebied van muziekvoorkeuren waarneembaar moeten zijn dat er sprake is van overeenkomsten tussen omnivoren betreffende sociale omgang met andere omnivoren. De muzieksmaakvoorkeuren zouden een rol moeten spelen in groepsverbanden, zodat de omnivoren als een lichte gemeenschap gezien kunnen worden. Daarnaast zou waarneembaar moeten zijn dat de omnivoren zichzelf juist niet als onderdeel van de kudde zien.

Tot slot zou in het licht van de onderzoeken van Aupers & Houtman en Bryson op het gebied van muziekvoorkeuren waarneembaar moeten zijn dat er, als gevolg van een gedeelde omnivore identiteit, sprake is van een gedeelde afkeer van de beperkte muzieksmaakvoorkeuren van de culturele univoren.

1.6. Vraagstelling

Uit bovenstaand theoretisch kader kunnen we de volgende onderzoeksvraag destilleren:

Welke betekenis heeft een omnivore muzieksmaak voor de identiteit en de sociale omgang?

De literatuur die zich richt op kritiek op de individualiseringstheorie zoals die in paragraaf 1.4 is beschreven wordt hierbij onderzocht door middel van interviews met diverse respondenten. De algemene onderzoeksvraag wordt uitgesplitst tot drie deelvragen.

Met betrekking tot de media (literatuur: Elchardus) wordt onderzocht in hoeverre de media invloed hebben op de muzieksmaakvoorkeuren van omnivoren.

Deelvraag 1: Is mediabeïnvloeding een kenmerk van omnivorisme?

Voor wat betreft lichte gemeenschappen (literatuur: Duyvendak en Hurenkamp) wordt de invloed van de muzieksmaakvoorkeuren van omnivoren op de sociale omgang

met andere omnivoren onderzocht. Aldus wordt er gezocht naar een gedeelde identiteit van culturele omnivoren, ondanks hun mogelijke claim uniek te zijn in hun muziekvoorkeuren.

Deelvraag 2: Willen omnivoren zich van elkaar onderscheiden door hun unieke muzieksmaak? En gaan muziekomnivoren sociaal gezien het liefst om met andere omnivoren?

Betreffende de voorkeuren en aversies van omnivoren (literatuur: Aupers & Houtman, Bryson) wordt onderzocht of er sprake is van een gedeelde afkeer van culturele omnivoren ten aanzien van de beperkte muzieksmaakvoorkeuren van culturele univoren.

Deelvraag 3: Hebben muziekomnivoren een gezamenlijke afkeer van de beperkte muzieksmaken van univoren?

Hoofdstuk 2 Methodologie

2.1. Inleiding

Omdat cultureel omnivorisme het meest duidelijk onderzocht kan worden aan de hand van muziekmaken (zie paragraaf 1.3), zal dit onderzoek zich daarop gaan richten. Dit onderzoek wil aantonen dat culturele omnivoren minder individualistisch zijn dan dat zij wellicht zelf denken.

2.2. Onderzoeksontwerp

2.2.1. Onderzoeksopzet

Het onderzoeksontwerp of onderzoekstechnische ontwerp is het praktische gedeelte van het onderzoeksplan waarin gezocht wordt naar ‘de concrete indicatoren voor de concepten, hoe deze kunnen worden waargenomen, met welke concrete middelen als ook wie, of wat, waar en wanneer waargenomen zal worden.’ (Billiet & Waege, 2001:78)

Dit onderzoek bestaat uit diepte-interviews met een groep semi-willekeurig geselecteerde personen. Aan de hand van een aantal inleidende vragen wordt bepaald of iemand als omnivoor of als univoor aangeduid kan worden. De rest van de interviewvragen zullen zich richten op wat de denkbeelden en houdingen van de omnivoren zijn.

2.2.2. Rangorde van muziekstijlen

Peterson en Simkus beschrijven in ‘How Musical Tastes Mark Occupational Status Groups’ (1992) de rangorde van muziekstijlen van high brow muziekgenres naar low brow muziekgenres. Dat doen zij door log-multiplicatieve modellen te gebruiken. Deze modellen onderzoeken de keuzes voor bepaalde muziekgenres van negentien verschillende beroepsgroepen. Volgens deze methode is de rangorde (van high brow genres naar low brow genres) van muziekstijlen als volgt:

- klassieke muziek
- folk
- musicals
- jazz

- middle of the road
- big band

- rock
- gospel
- soul/blues/r&b
- country

In mijn onderzoek zal ik deze rangorde als leidraad gebruiken voor het indelen van de muziekkeuzes in high brow muziekgenres en in low brow muziekgenres. De eerste vier genres (klassiek, folk, musicals en jazz) worden beschouwd als de high brow genres, de laatste vier genres (rock, gospel, soul/blues/r&b en country) worden beschouwd als de low brow genres. Middle of the road en big band zijn middle brow genres. Omdat in dit onderzoek ook gevraagd wordt naar de mening over het Nederlandse levenslied moet dit genre ook aan de rangorde worden toegevoegd. De rangorde zoals die door Peterson en Simkus is opgesteld behandelt alleen muziekgenres zoals die in Amerika voorkomen. Qua teksten en gelaagdheid van de muziek is het Nederlandse levenslied vergelijkbaar met country muziek en wordt in dit onderzoek aldus als low brow genre geclassificeerd.

2.2.3. Selectie van de onderzoekseenheden

In de eerste plaats wordt een groep omnivoren geselecteerd. Daarvoor gaan we naar de Centrale Discotheek in Rotterdam, waar al ruim 45 jaar muziek wordt uitgeleend en die de grootste collectie uitleen cd's, lp's en dvd's in Europa bezit. In de Centrale Discotheek Rotterdam werken een groot aantal muzikliefhebbers die gevraagd worden mee te werken aan dit onderzoek. Vervolgens selecteer ik de rest van mijn te interviewen

groep door middel van het sneeuwbaaleffect: omnivore muzikliefhebbers hebben vaak contact met andere omnivore muzikliefhebbers.

Naast het interviewen van omnivoren ga ik ook een aantal univoren interviewen. Dat doe ik om het verschil in muziekmaken tussen omnivoren en univoren duidelijk te maken. Aangezien ik de identiteit en sociale omgang van omnivoren ga onderzoeken, ligt de nadruk daarop. Voor de selectie van muziekunivoren put ik uit mijn eigen familie- en kennissenkring, vanwege het feit dat ik de muzieksmaak van deze mensen ken en hen op basis daarvan kan indelen als muziekunivoren.

De geïnterviewden worden niet van tevoren op de hoogte gesteld van de probleemstelling in dit onderzoek om zo bias en sociaal wenselijke antwoorden te voorkomen.

2.2.4. Vragenlijst

Omdat het onderzoek uit diepte-interviews bestaat, kan er geen sprake zijn van gestandaardiseerde vragenlijsten. Wel is er sprake van een aantal uitgangspunten die in ieder interview behandeld zullen worden. Aangezien het niet de bedoeling is dat de respondenten sociaal wenselijke antwoorden geven, moet er per interview bepaald worden op welke manier de vragen gesteld worden en kan de inhoud van de vragen per interview enigszins verschillen.

2.3. Veronderstellingen

Om de interviews van enige richtlijnen te voorzien ga ik uit van een aantal veronderstellingen die ik tijdens de interviews ga toetsen. De veronderstellingen zijn afgeleid uit de drie kritieken op de individualiseringstheorie die in paragraaf 1.4 zijn behandeld. Deze veronderstellingen zijn:

1. De media, zoals televisie en internet, hebben invloed op de totstandkoming van iemands muziekmakenpalet (zie paragraaf 1.4.2).
2. Omnivoren willen zich van elkaar onderscheiden door hun unieke muzieksmaak, om zo als een individu te worden beschouwd en niet als een kuddedier. Sociaal

gezien gaan muziekmnivoren het liefst om met andere omnivoren (zie paragraaf 1.4.3).

3. Muziekmnivoren hebben een gezamenlijke afkeer van de beperkte muzieksmaken van univoren (zie paragraaf 1.4.4).

De eerste veronderstelling (de media hebben invloed op de totstandkoming van iemands muzieksmakenpalet) hanteer ik om te bepalen of de media een belangrijke rol spelen in de vorming van muzieksmaken.

De tweede veronderstelling (mensen willen zich van elkaar onderscheiden door hun unieke muzieksmaak, om zo als een individu te worden beschouwd en niet als een kuddedier en sociaal gezien gaan muziekmnivoren het liefst om met andere omnivoren) hanteer ik om te onderzoeken of omnivoren geloven dat ze een unieke muzieksmaak hebben die onderdeel van hun identiteit vormt. Daarnaast wordt onderzocht of muzieksmaakvoorkeuren gerelateerd zijn aan met wie men omgaat.

De derde veronderstelling (muziekmnivoren hebben een gezamenlijke afkeer van de beperkte muzieksmaken van univoren) hanteer ik om te onderzoeken of culturele omnivoren een gezamenlijke afkeer van de beperkte muzieksmaken van univoren hebben, die het gevolg zijn van een gedeelde omnivore identiteit.

Hoofdstuk 3 Onderzoeksresultaten

3.1. Omnivoor of univoor?

In dit hoofdstuk zal een analyse worden gegeven van de verzamelde onderzoeksdata. In totaal zijn er 24 interviews afgenomen.

In de eerste plaats wordt bepaald hoe de geïnterviewden ingedeeld kunnen worden op basis van hun muziekvoorkeuren. Zijn zij ‘echte’ omnivoren zoals die door Peterson zijn beschreven (het houden van zowel van high brow als van low brow muziek), zijn zij univoren (het houden van één of enkele genres) of kunnen er nog andere categorieën onderscheiden worden? Dit wordt onderzocht door te vragen naar wat voor soort muziek de respondenten de laatste weken hebben geluisterd en in te gaan op hun persoonlijke muziekbiografie: hoe heeft hun muzieksmaak zich in de loop van de tijd ontwikkeld?

3.1.1. Omnivoren

Een deel van de respondenten bleek zowel naar klassieke muziek als naar andere genres te luisteren. Auke, Corien, Miriam en Thomas C. zijn hier voorbeelden van. Als zij vertellen over hun muzieksmaken blijkt dat zij als overeenkomst hebben dat zij allemaal naar klassieke muziek luisteren:

‘Ik speel viool en daarom ben ik klassiek geschoold.’ (Auke, 19 jaar)

‘Opera’s hebben binnen de klassieke muziek mijn grote voorkeur. Ik luister vooral veel naar Puccini en Verdi.’ (Corien, 34 jaar)

‘Ik speelde vanaf mijn 12^e piano, en mijn ouders hebben me altijd wel gestimuleerd om naar klassieke muziek te luisteren: opera’s, sonates, orkestwerken. Ik luister best wel breed klassiek.’ (Miriam, 23 jaar)

‘Mozart werd met de paplepel ingegoten. Ik zag op een gegeven moment een film over Mozart en toen dacht ik: cool, ik wil ook muziek gaan componeren.’ (Thomas C., 32 jaar)

Als gevraagd wordt naar de muziekbiografie (de ontwikkelingen die men op het gebied van muzieksmaakvoorkeuren heeft meegemaakt) van deze respondenten blijkt dat zij nog naar diverse andere genres naast klassieke muziek luisteren:

‘Ik luisterde in het begin altijd veel naar rockmuziek, naar Nirvana enz. De laatste jaren luister ik echter veel naar elektronische muziek. In het begin vooral naar de experimentele, artistieke elektronische muziek, zoals Björk en Aphex Twin. De laatste tijd luister ik meer naar dance.’ (Auke)

Corien vertelt over haar muziekbiografie: *‘In de puberteit waren het vooral Madonna en Wham waar ik naar luisterde, daarna nog een fase waarin ik veel naar rockmuziek luisterde zoals U2 en daarna kwamen de opera’s. Vervolgens ben ik ook veel naar dansmuziek gaan luisteren, omdat ik Spaanse dans en oriëntaalse dans heb gedaan en dan kom je bij genres uit die je dan ook weer interessant vindt, zoals Fado. Mijn ex-vriendje was liefhebber van hardrock en daar heb ik ook een poosje naar geluisterd.’*

Ook Miriam luistert niet alleen naar klassieke muziek: *‘Toen ik 14/15 jaar was, luisterde ik naar Spice Girls en No Doubt. Daarna meer de alternatieve muziek, Hole, Nirvana, Green Day, Offspring. Beetje skate en surf bandjes. Ik ging toen ook meer luisteren naar oudere muziek, zoals Pink Floyd en Leonard Cohen, Jim Morrison. Dat kwam ook door mijn vader, daar luisterde hij naar. Tijdje veel punk geluisterd: Sex Pistols, Ramones enz. Verder ook Britpop.’*

Thomas C. vertelt: *‘Vanaf de middelbare school ben ik ook steeds meer naar popmuziek gaan luisteren. Ik luisterde veel naar U2, Depeche Mode en Dire Straits.’*

Auke, Corien, Miriam en Thomas C. zijn voorbeelden van omnivoren die zowel van high brow genres als van low brow genres houden. Uit hun antwoorden blijkt dat zij

zich zeker niet alleen maar tot klassieke muziek beperken maar ook naar andere muziekstijlen luisteren. Dit zijn de omnivoren zoals die door Peterson zijn beschreven.

Klassieke muziek en popmuziek zijn wat betreft oorsprong, gebruik van instrumenten en uitvoering over het algemeen totaal verschillende muziekstromingen. Degenen die zowel naar klassiek als pop luisteren, worden in dit onderzoek verticale omnivoren genoemd, omdat ze zowel naar high brow muziek als naar low brow muziek luisteren. Deze categorie bestaat uit de omnivoren zoals die door Peterson beschreven zijn. Op basis van de interviewgegevens kunnen negen mensen in deze groep ingedeeld worden. Deze omnivoren luisteren allemaal naar klassieke muziek en daarnaast nog naar diverse andere genres. Deze groep bestaat uit drie vrouwen (in de leeftijd van 23 tot 34 jaar) en zes mannen (in de leeftijd van 19 tot 60 jaar).

3.1.2. Verticale en horizontale omnivoren

Een ander deel van de respondenten bleek niet naar klassieke muziek te luisteren maar wel in brede zin naar voornamelijk popmuziek te luisteren. Maarten, Matthias en Marjolein zijn voorbeelden van respondenten met een uitgebreide muzieksmaak. Zij houden alleen van midden- en low brow genres en niet van high brow genres.

Maarten (38 jaar) antwoordt op de vraag naar wat voor soort muziek hij de laatste tijd heeft geluisterd: *‘Afgelopen zondag ben ik naar een klein festival geweest in Paradiso en daar heb ik me in het weekend op voorbereid door nog eens terug te luisteren naar de artiesten die daar kwamen. Ik heb bijvoorbeeld naar Teitur, Kelly Stolz, Hidden Cameras geluisterd, waar ik zelf cd’s van heb en die op het festival stonden. En over de ontwikkeling van zijn muzieksmaak in de loop der jaren vertelt hij: ‘Qua genres ga je op een gegeven moment ook kijken wat de invloeden van de artiesten geweest zijn waar je vaak naar luistert en zo kom je op een gegeven moment uit bij de sixties, en nog eerder. Dan ga je naar de platen van je vader luisteren en dan merk je dat bijvoorbeeld Dexys Midnight Runners veel van Van Morrison hebben geleerd, en zo ontdek je steeds meer. Dan kom je ook uit bij stromingen als blues en country die veel ouder zijn dan popmuziek maar daar wel hun invloed op hebben achtergelaten.*

Matthias (28 jaar) vertelt over zijn muzieksmaakbiografie: *‘Toen ik op de basisschool zat luisterde ik naar alles. Ik luisterde veel naar de radio dus dat was afhankelijk van wat ik daar voorgeschoteld kreeg. Ik luisterde vooral naar radio 3. Op de middelbare school begon ik van Guns ‘n’ Roses te houden, daar was ik op een gegeven moment echt fan van en luisterde alleen daar naar. Maar op een gegeven moment had ik daar wel weer genoeg van, en begon ik naar triphop te luisteren, zoals Massive Attack en Portishead. Op een gegeven moment vond ik dat weer een beetje te depressief. Een jaar of vier, vijf geleden ontdekte ik Manu Chao, en begon ik daarvan uit ook naar Mano Negra te luisteren, de band waar Manu Chao in begonnen is. Dat vond ik echt helemaal te gek, en ik dacht: ik wil wel meer van dat soort Spaanstalige bands horen. Mano Negra heeft zoveel verschillende stijlen en daarvan uit ben ik ook weer naar die verschillende stijlen gaan luisteren. Daar zit ik nu ongeveer.’*

Marjolein (27 jaar) vertelt over haar muzieksmaak: *‘Nou, ik luister naar veel verschillende soorten muziek. Luister wel het meest naar britpop zoals The Killers of The Kooks, Blur, Oasis. Maar over het algemeen pop, rock, alternatief, hiphop en soms zet ik ook oude zoi zoals the Simple Minds of Elvis op. Voorbeelden van waar ik naar luister zijn Busta Rhymes, Beastie Boys, Badly Drawn Boy, The Cure, Rammstein.*

Deze respondenten hebben een brede muzieksmaak maar wel voornamelijk binnen één genre: popmuziek. Terwijl sommige andere genres dan popmuziek wel in meer of mindere mate door hen beluisterd worden, luisteren zij niet naar klassieke muziek. Degenen die in brede zin naar popmuziek luisteren, worden in dit onderzoek als omnivoor worden beschouwd. Zij zijn omnivoor omdat popmuziek uit zoveel verschillende subgenres bestaat die soms weinig tot niets met elkaar gemeen hebben, behalve het stempel ‘populair’. Op basis van de interviewgegevens kunnen drie vrouwen (in de leeftijd van 26 tot 32 jaar) en vijf mannen (in de leeftijd van 28 tot 50 jaar) in deze groep ingedeeld worden.

Als men de respondenten uit paragraaf 3.1.1., die ik de verticale omnivoren heb genoemd, vergelijkt met de zojuist behandelde respondenten is de

overeenkomst dat beide groepen respondenten een brede muzieksmaak hebben. Zij verschillen alleen met betrekking tot het luisteren naar high brow muziek. Beide groepen respondenten worden dan ook in twee verschillende categorieën ingedeeld.

De eerste categorie is die van de verticale muziekomnivoren (paragraaf 3.1.1.). Deze hebben een brede muzieksmaak en luisteren naar diverse genres, waarbij zowel klassiek als pop niet geschuwd worden.

De tweede categorie is de groep van horizontale muziekomnivoren. Deze categorie worden horizontale omnivoren genoemd, omdat deze mensen in de breedte van de (popmuziek)linie een omnivore smaak hebben. Deze omnivoren luisteren niet naar klassieke muziek en het genre waar het meest naar geluisterd wordt is popmuziek. Veel van hen luisteren daarnaast nog naar enkele andere genres, waarbij blues, jazz en wereldmuziek het meest genoemd worden.

3.1.3. High brow en low brow univoren

Ook de univoren heb ik twee categorieën ingedeeld. Enerzijds zijn dat de high brow muziekunivoren. Deze luisteren overwegend naar één (sub)genre, maar wel een high brow genre (klassieke muziek). Twee mensen konden in deze categorie ingedeeld worden. Zij luisteren bijna uitsluitend naar klassieke muziek. Beiden waren mannen (Leo, 53 jaar en Rob, 71 jaar).

Leo (53 jaar) antwoordt op de vraag naar welke muziek hij de laatste tijd heeft geluisterd: *‘Vanmorgen heb ik geluisterd naar de nieuwe cd van Janine Jansen, een Nederlandse violiste die nieuwe opnamen van Max Ploeg vioolconcerten en Frederik Medelssohn concerten heeft uitgebracht.’* En met betrekking tot zijn muzieksmaakbiografie verteld hij: *‘In 1972 was ik in Frankrijk, voor een heel lange vakantie. Daar, in een gelegenheid in de Pyreneeën, hoorde ik een violiste spelen in een groepje. Het was iets van volksmuziek. En dat heeft zo’n indruk op me gemaakt, dat, toen ik terug kwam in Nederland viool wilde gaan spelen. Ik was twee maanden later in Nederland en toen heb ik de muziekschool opgebeld. Ik wilde vioolles nemen. Ik huurde een viool van de muziekschool. Toen was er een omslagpunt qua muzikale smaak. De*

popmuziek had de muziek van mijn instrument niets te bieden (...)Dus ik kwam bij klassieke muziek uit.'

Rob (71 jaar) vertelt over hoe hij zijn muzieksmaak heeft ontwikkeld: *'Ik ben voor het grootste gedeelte in de klassieke muziekhoek terecht gekomen, omdat er bij ons thuis veel klassiek werd gedraaid. Mijn tante speelde mooi piano. Toen ik 13,14 jaar was zat ik bij een jeugdvereniging en daar werden klassieke plaatjes gedraaid. Er was daar een meneer die er iets bij vertelde, en hij deed dat zo mooi en boeiend dat mijn liefde voor klassieke muziek alleen maar is gegroeid. Dat begon een beetje bij Chopin en dat breidde zich langzamerhand uit.'*

De tweede categorie die onderscheiden wordt is die van de low brow muziekunivoren. Deze luisteren voornamelijk naar één (sub)genre dat geclassificeerd kan worden als een low brow genre (bijv. het Nederlandse levenslied, country, heavy metal). Vijf respondenten konden ingedeeld worden in deze categorie. Zij luisteren bijna uitsluitend naar één of enkele genres die als low brow genres geclassificeerd zijn. Deze groep bestond uit twee mannen (18 en 28 jaar) en drie vrouwen (22, 46 en 55 jaar). Corry, Natalie en Thomas K. zijn voorbeelden van low brow muziekunivoren:

Corry (46 jaar) vertelt als ik haar vraag naar wat voor soort muziek ze luistert: *'Ik luister alleen naar rock (...) Status Quo, Bruce Springsteen, Eric Clapton.'* Als ik haar vraag of dat de enige muziek is waar ze naar luistert zegt ze: *'Ja, vroeger ook al en nu nog steeds.'*

Natalie (22 jaar) luistert alleen naar gothic muziek, en vertelt hoe dat gekomen is: *'Toen ik een jaar of 16,17 was ging ik voor het eerst naar de Baroeg, daar was een dansavond, gothic erotic. Dat was mijn eerste ervaring met de gothic wereld en dat sprak me enorm aan. Daarvoor luisterde ik al naar metal-achtige bandjes en rock muziek. Door de mensen waarmee ik omging, die vaak naar gothic feesten gingen, ben ik gewoon mee gegaan en dat was echt mijn ding. Toen ik in de Baroeg kwam had ik echt het gevoel dat ik thuis kwam.'*

Thomas K. (18 jaar) luistert alleen naar hardcore, terror en speedcore. Daarnaast luistert hij af en toe naar Nederlandstalige muziek, zoals André Hazes of Guus Meeuwis. Op de vraag of hij ook wel eens naar iets anders luistert zegt hij: *‘Nee, af en toe pik ik iets op van de radio, maar voor zover ik me kan herinneren heb ik altijd voornamelijk naar de hardcore en zo geluisterd.’*

In de volgende paragrafen wordt allereerst gekeken naar de invloed van de media op muzieksmaakvoorkeuren (paragraaf 3.2). Daarna wordt de rol is van muzieksmaakvoorkeuren met betrekking tot groepsverbanden behandeld en in hoeverre de omnivoren belang hechten aan een unieke muzieksmaak (paragraaf 3.3). In paragraaf 3.4. wordt behandeld in hoeverre omnivoren een afkeer hebben van de beperkte muzieksmaken van univoren.

3.2. Media en smaakvoorkeuren

In deze paragraaf wordt de invloed die de media hebben op de muzieksmaakvoorkeuren van de omnivoren onderzocht. Er wordt daarbij onderscheid gemaakt tussen verticale en horizontale omnivoren, om te kunnen bepalen of er een verschil wat betreft mediabeïnvloeding tussen deze twee groepen bestaat. Bij de citaten die ik gebruik wordt vermeld of iemand als een verticale omnivoor (VO) of een horizontale omnivoor (HO) is geïdentificeerd.

Auke vertelt dat de media een belangrijke rol spelen in zijn muzieksmaakvoorkeuren: *‘Op een gegeven moment ontdek je naar welke websites je kunt gaan en welke tijdschriften je kan lezen om jezelf verder te ontwikkelen in de muziekstijlen waar je van houdt.’* (VO)

Ook Miriam laat zich beïnvloeden door de media in haar muzieksmaakvoorkeuren: *‘Tegenwoordig zoek ik veel muziek op via het internet. Via de site van allmusic bijvoorbeeld krijg je veel informatie over je favoriete artiesten, ook wat hun inspiratiebronnen zijn geweest en met wie ze samengewerkt hebben. Op die manier ontdek je weer nieuwe dingen en breidt zich dat steeds verder uit.’* (VO)

Piet luistert voornamelijk naar de radio: *‘Ik ben een echte radioluisteraar, ik luister naar diverse radiozenders om zo ook verschillende soorten muziek te kunnen luisteren. Zo luister ik af en toe ook naar classic FM en heb zo langzamerhand meer mijn klassieke muzieksmaak kunnen ontwikkelen.’* (VO)

Maarten vertelt dat de media bij hem een belangrijke rol spelen wat betreft zijn muzieksmaakvoorkeuren: *‘Ik ben altijd wel bezig om te kijken wat er nieuw op muziekgebied is uitgekomen en wat er qua concerten te doen is via het internet. Verder bezoek ik ook vaak internetforums. Ik vind het leuk om op die manier met anderen muziek uit te wisselen, dat ik bijvoorbeeld iets heb wat iemand anders niet heeft en andersom ook.’* (HO)

Ook Ingmar geeft aan dat hij het internet en het luisteren naar de radio gebruikt voor de ontwikkeling van zijn muziekvoorkeuren: *‘Zelf ontdek ik veel nieuwe dingen door mijn werk, daarnaast haal ik ook veel van internet via weblogs en ook toch nog wel via de radio. Ik luister dan naar radio 3, kinkfm, juice fm en fun x. Soms komen daar nog wel eens dingen voorbij die ik niet ken en zo ontdek.’* (HO)

Concluderend kan gezegd worden dat voor veel omnivoren de media invloed hebben op de muzieksmaakvoorkeuren. Door het downloaden van muziek hebben veel meer mensen toegang tot veel verschillende soorten muziek en via internetforums kan muziek gemakkelijk uitgewisseld worden. Ook de radio en muziektijdschriften worden genoemd als beïnvloeders van muzieksmaakvoorkeuren. Er is geen duidelijk verschil tussen de verticale en horizontale omnivoren betreffende de mediabeïnvloeding op de muzieksmaakvoorkeuren.

3.3. Met wie je omgaat, word je besmet?

In deze paragraaf wordt onderzocht in hoeverre muziekomnivoren het belangrijk vinden om een unieke muzieksmaak te hebben. Verder wordt bepaald in hoeverre ze in de praktijk met andere muziekomnivoren omgaan en in hoeverre hun muzieksmaken

beïnvloed worden door de sociale omgang met andere omnivoren. Daarbij worden de meningen van de verticale en horizontale omnivoren van elkaar gescheiden, om te onderzoeken of zij verschillende meningen betreffende deze onderwerpen hebben.

Allereerst wordt er gekeken naar de sociale omgang van de verticale omnivoren met andere omnivoren. Vinden zij het belangrijk om met andere omnivoren om te gaan?

Auke vertelt als hem gevraagd wordt of iemands muzieksmaak belangrijk is voor hem in de sociale omgang: *‘Ik denk zeker wel dat dat meespeelt. In ieder geval kan het een belangrijke reden zijn waarom je met elkaar in contact komt, muziek is wel een bindende factor.’* (VO)

Corien ervaart de sociale omgang met andere muziekliefhebbers vooral tijdens haar danslessen: *‘Ik geef zelf les en dan laat ik mijn leerlingen wel muziek horen, maar ik heb zelf ook dansles en onderling wisselen we daar ook vaak muziek uit. Daar heb je wel een heel circuit van: ken je dit al? De sociale factor is daarbij wel belangrijk.’* (VO)

Bart heeft weinig sociale omgang met andere omnivoren: *‘(...) muziek is altijd een individuele beleving voor mij geweest, ik heb eerder het gevoel gehad dat ik mijn muziekkeuze moest verdedigen tegenover mensen die niet begrepen dat ik bijvoorbeeld naar moderne klassieke muziek luisterde.’* (VO)

Bij Piet speelt muziek in de sociale omgang met anderen geen rol: *‘In mijn kennissen- en vriendenkring wordt eigenlijk nooit over muziekmaken gesproken, dat speelt geen rol in de omgang.’*

Wat betreft de importantie van het hebben van een ‘unieke’ muzieksmaak en het belang van de muzieksmaakvoorkeuren voor de eigen identiteit zijn de verticale omnivoren redelijk eenduidig:

Auke ziet zijn muzieksmaak als iets ‘unieks’: *‘(...) vooral die combinatie tussen rock en elektronische muziek en dan weer klassiek, ik denk dat die combinatie uniek is.’* (VO)

Zowel Corien als Miriam vinden hun muzieksmaak onderdeel uitmaken van hun identiteit. Corien: *'(...) het neemt wel een redelijk grote plaats in, in mijn leven tot nu toe.'* En Miriam zegt: *'Ik denk wel dat ik een brede muzieksmaak heb. Mijn muzieksmaak is wel echt iets wat bij mij hoort.'* (VO)

Wat betreft de importantie van sociale omgang met andere omnivoren kan bij de verticale omnivoren geconstateerd dat deze geen grote rol speelt. Een uniek, eigen smaakpalet is voor verticale omnivoren over het algemeen wel van groot belang.

Wat betreft de sociale omgang van de horizontale muziekomnivoren met andere muziekomnivoren zijn er verschillende trends waarneembaar. Het is zeker niet zo dat het voor iedereen belangrijk is om op sociaal gebied met andere muziekomnivoren om te gaan. Zo zegt Matthias: *'Mijn vrienden van vroeger hadden toch wel een heel andere muzieksmaak, dat speelde niet echt een belangrijke rol. Ik zat niet echt in zo'n undergroundclubje die allemaal naar dezelfde soort muziek luisterden.'* Op de vraag of dat later in zijn leven nog veranderd is, antwoordt hij: *'Nee, eigenlijk niet. Ik heb wel in een band gezeten en daar luisterden we dan veel naar dezelfde muziek, maar die mensen zie ik nu ook nauwelijks meer.'* (HO)

Marjolein zegt over een goede vriendin van haar: *'Zij heeft bijvoorbeeld niet zoveel met muziek. Ze is eigenlijk totaal niet geïnteresseerd in muziek.* Op de vraag wat zij daarvan vindt, antwoordt zij: *'Ja, ik kan het mezelf niet voorstellen. Voor mij is muziek heel belangrijk (...) maar ik heb niet echt een zedingsdrang wat dat betreft.'* Aan de andere kant blijkt dat zij in de praktijk toch op sociaal gebied vaak met andere omnivoren optrekt: *'Volgens mij gaat het wel automatisch dat je meer optrekt met mensen waar je ook meer dingen gemeenschappelijk mee hebt, en in mijn vriendenkring is muziek voor de meesten wel heel belangrijk. Blijkbaar zoek ik dat dan toch een beetje op. Je komt heel vaak dezelfde mensen tegen als je naar bepaalde bands gaat kijken. Die mensen kom je dus gewoon vaker tegen (...).'* (HO)

Andere horizontale muziekmnivoren vinden de sociale omgang met andere muziekmnivoren wel belangrijk. Maarten: *‘Al mijn goede vrienden hebben in mijn ogen ook een goede smaak, misschien raar omdat van jezelf te zeggen, maar al mijn langdurige vriendschappen zijn wel met mensen waarmee ik op muzikaal gebied overweg kan en waarmee ik ook naar concerten of festivals ga omdat we toch wel dezelfde interesses hebben.’* Als hij vertelt over zijn jeugd laat hij ook merken dat hij de sociale factor wat betreft het delen van muziekvoorkeuren wel miste: *‘Ik was wat dat betreft wel een beetje een einzelgänger. Mijn leeftijdsgenoten gingen buiten spelen, voetbal of indiaantje spelen en dan zat ik in mijn eentje met mijn cassette-recordertje klaar. Triest idee eigenlijk. Later kwamen er ook andere mensen die ook interesse hadden in muziek waarmee je dan kan gaan uitwisselen, maar ik heb zelf altijd het idee gehad dat ik voorliep op mijn leeftijdsgenoten wat muziek betreft. Dat vond ik wel jammer, ik wilde dat wel graag met anderen delen.’* (HO)

Ook Mike maakte een soortgelijke ontwikkeling door: *‘Toen ik 14, 15 jaar was waren mijn vrienden nog niet heel erg met muziek bezig en pikte ik zelf heel veel dingen op. Maar later, vanaf de periode dat ik in het jongerencentrum kwam, was er wel sprake van een wisselwerking tussen de mensen daar, we lieten elkaar over en weer muziek luisteren. (...) Ik vond dat wel belangrijk, ik ontdekte wel ‘mijn soort mensen’. En met die mensen ga ik nu ook nog steeds om.’* (HO)

Wat betreft het belang van een ‘unieke’ smaak en het belang van de muzieksmaakvoorkeuren voor de eigen identiteit verschillen de meningen van de horizontale muziekmnivoren. Maarten ziet zijn eigen muzieksmaak wel als belangrijk onderdeel van zijn eigen identiteit: *‘Muziek is sowieso een belangrijk onderdeel in mijn leven (...) Ik vind het leuk om met anderen muziek uit te wisselen, dat ik bijvoorbeeld iets heb wat iemand anders niet heeft en andersom ook. Ik denk dat mijn brede muzieksmaak ook onderdeel is van mijn identiteit, omdat het op vrijetijdsgebied toch wel mijn belangrijkste bezigheid is.’* (HO)

Marjolein vindt haar eigen muzieksmaak wel redelijk uniek: *‘Ik vind een hoop dingen leuk die andere mensen ook leuk vinden maar ik denk dat de combinatie van*

dingen redelijk apart is. Er zijn maar weinig mensen die ik ken die dezelfde aparte combinatie van muzieksmaken hebben.(...) Ik vind muziek luisteren leuk, maar niet belangrijk, het vormt niet echt wie ik ben ofzo. Het zegt alleen iets over wat voor muziek ik leuk vind, maar niets over mijn andere interesses.’ (HO)

Matthias ziet zijn muziekvoorkeur vooral als een persoonlijke hobby: ‘Ik ga eigenlijk niet zoveel om met mensen die naar dezelfde muziek als ik luisteren, maar dat vind ik ook niet echt belangrijk. Ik vind het wel leuk om met mensen over muziek te praten en gedachtes daarover uit te wisselen. Muziek is zeg maar wel echt een hobby van me. Maar wel een hobby die ik voornamelijk in mijn eentje uitvoer.’ (HO)

Bij de horizontale muziekmnivoren is voor sommigen de sociale omgang met andere omnivoren zeker wel belangrijk en hebben zij in de loop van de tijd mensen om zich heen verzameld met wie ze op muziekgebied goed kunnen opschieten. Wat betreft het belang van de eigen muzieksmaak voor identiteitsvorming zijn de meningen onder de horizontale muziekmnivoren verdeeld. Wat opvalt is dat bij degenen voor wie de sociale factor wel een grote rol speelt, muziek ook belangrijk is voor de vorming van hun identiteit. De vraag kan dan gesteld worden of de muzieksmaak zelf identiteitsvormend is of dat de sociale factor meer identiteitsvormend is. Degenen voor wie muziek op sociaal gebied niet zo’n belangrijke rol speelt, zien hun muziekvoorkeur niet zozeer als identiteitsvormend.

Concluderend kan gesteld worden dat als we de meningen van de horizontale omnivoren en de verticale omnivoren met elkaar vergelijken, de horizontale omnivoren meer belang aan de sociale omgang met andere omnivoren hechten. Voor de identiteitsvorming van de horizontale omnivoren neemt muziek in vergelijking met de verticale omnivoren juist een kleinere plaats in. Dat zou kunnen betekenen dat de horizontale omnivoren niet als de groep van ‘echte’ omnivoren gezien kunnen worden zoals die door Peterson beschreven zijn, omdat de verticale omnivoren individualiteit op het gebied van muzieksmaken een belangrijk aspect vinden en hun keuzes niet bepaald worden door de sociale omgang met andere omnivoren. Oftewel: zij stellen zelf hun unieke muzieksmakenpalet samen zonder invloed van anderen.

Interessant om te zien is dat de univoren over het algemeen niet zoveel belang hechten aan hun muziekvoorkeuren. Zij houden zich er niet zo mee bezig in hoeverre hun muzieksmaak iets over henzelf zegt of wat muzieksmaken in het algemeen over iemand zeggen. Vooral de low brow univoren worden in hun muziekvoorkeuren sterk beïnvloed door anderen (zoals een oudere broer, echtgenoot of vriend).

Zo zegt de low brow univoor Ria: *‘Ik luisterde eigenlijk wel gewoon naar waar anderen ook naar luisterden. Je ging dan naar de disco en dat vond je dan mooie muziek. En daar hield je dan allemaal van. (...) Door mijn man ben ik wel naar country muziek gaan luisteren’*. En de low brow univoor Thomas K. vertelt over zijn voorkeur voor hardcore: *‘Mijn oudere broer luisterde altijd naar deze muziek en die heeft het mij met de paplepel ingegoten.’*

3.4. Een gedeelde afkeer van een univore smaak?

In deze paragraaf wordt onderzocht hoe omnivoren denken over de beperkte muzieksmaken van de univoren. Ook hier worden de verticale en de horizontale omnivoren met elkaar vergeleken. Daarnaast wordt er onderzocht of de omnivoren nog verschillen in hun meningen over de beperkte muzieksmaakvoorkeuren van enerzijds high brow univoren en anderzijds low brow univoren.

Als de verticale omnivoren worden gevraagd wat zij van een univore muzieksmaak vinden, komt vooral naar voren dat hun afkeer niet zozeer gericht is tegen de muziekgenres waar de univoren van houden maar meer tegen het niet voldoende openstaan voor diverse genres. Zo vertelt Thomas C.: *‘Ik kan me wel voorstellen dat er mensen zijn die echt niet openstaan voor bepaalde muziek. Ik heb dat zelf ook wel meegemaakt, maar eigenlijk vooral bij mensen die alleen van klassieke muziek houden. Die staan vaak echt niet open voor popmuziek, en daar irriteer ik me wel eens aan. Die mensen claimen verstand van muziek te hebben, maar zijn erg beperkt, als ze dan naar popmuziek luisteren zeggen ze: ja er komen maar twee akkoorden in voor, wat is daar nou aan?’* (VO)

Valiant schetst een situatie op zijn werk: *‘Soms neem ik bijvoorbeeld een cd mee naar het zwembad waar ik werk. Die muziek is dan ook door het hele zwembad te horen. Dan neem ik bijvoorbeeld iets van jazz mee tijdens het 45+ uurtje zwemmen, en dan neem ik echt nog rustige jazz mee, maar die ouderen komen dan naar me toe en zeggen dat het achterlijke muziek is, dat er een krankzinnige achter de balie zit. Die mensen zijn denk ik op een bepaalde leeftijd aangekomen dat ze geen vernieuwing meer toelaten.’* (VO)

Bart zegt hierover: *‘Het is niet zo dat ik mensen persoonlijk afkeur op basis van hun muzieksmaak, maar wel dat ze soms te gemakkelijk achter dingen aanlopen, dat muziek meer een levenshouding wordt waarbij je zelfs op een bepaalde manier moet lopen of bepaalde kleding moet dragen om erbij te horen. Ik kan me daar soms aan irriteren wanneer blijkt dat ze andere muziekgenres uitsluiten en dat ze niet nieuwsgierig zijn naar andere muziekgenres.’* (VO)

Piet antwoordt op de vraag of hij denkt dat mensen met een beperkte muzieksmaak ook op andere gebieden beperkt zijn: *‘Ik denk dat het vaak ook wel mensen zijn met maar een bepaald gezichtspunt, levensbeschouwelijke zaken of politiek ook maar vanuit een beperkt perspectief bekijken. Ik denk dat mensen met een brede muzieksmaak ook een bredere kijk op de samenleving hebben, omdat ze meer openstaan voor dingen uit hun omgeving.’* (VO)

Aan de verticale muziekomnivoren werd ook gevraagd of zij een verschil tussen high brow univoren en low brow univoren zagen in het niet hebben van een open houding wat betreft muziekstijlen.

Thomas C. ziet het verschil tussen de beide soorten univoren vooral als een verschil in met welke muzieksoorten je in je leven in aanraking bent gekomen: *‘Ik denk dat die mensen die bijvoorbeeld alleen maar klassieke muziek luisteren, die vaak ook wel wat beter opgeleid zijn, daarom ook meer argumenten aandragen waarom ze alleen naar klassieke muziek luisteren. Die zullen vaak zeggen dat alleen klassieke muziek echt goede muziek is. Mensen die alleen naar het Nederlandse levenslied luisteren, kennen denk ik*

vaak ook geen andere muzieksoorten, komen daar niet mee in aanraking, terwijl ze dat misschien best leuk zouden vinden.’ (VO)

Piet heeft een duidelijk beeld bij zowel de low brow als de high brow univoren: *‘Ik heb altijd het gevoel dat mensen die alleen smartlappen mooi vinden, dat een soort mensen zijn uit de randwijken van grote steden. Dat zal wel niet zo zijn, maar ik heb wel een bepaald idee over die mensen. Ze zijn ruig in de mond, en vaak op een bepaalde manier gekleed en gekapt, van die hoog geblondeerde kapsels en zo. Maar dat was vroeger ook zo als je van jazz hield, dat waren de geitenwollensokken.’* En over de high brow univoren zegt hij: *‘Vaak worden die geassocieerd met een beetje saaie mensen. Ik heb ook vaak het idee dat ze van klassieke muziek houden omdat ze een bepaalde status hoog willen houden. Idee is een beetje dat mensen die van smartlappen houden alleen lagere school hebben gedaan en mensen die van klassieke muziek houden vaak meer geschoold zijn.’ (VO)*

Ook vinden sommige verticale muzieknivoren dat vooral de luisteraars van klassieke muziek heel star zijn in hun muziekvoorkeuren. Zo vertelt Auke over een bezoek van een oom van hem: *‘Ik heb een oom die echt alleen van klassieke muziek houdt en verder naar niets anders luistert. Ik kon altijd goed met hem overweg en hij heeft ook wel een rol gespeeld in mijn opvoeding. Hij was altijd erg geïnteresseerd in dingen die ik tekende bijvoorbeeld, en dat ik viool speelde vond hij heel leuk en ik moest ook altijd iets voorspelen. Maar de laatste keer dat hij langskwam toen botste het opeens heel erg. Ik had op een gegeven moment een cd opgezet van één of ander alternatief bandje, en toen merkte ik wel dat het bij hem klassiek is en daar houdt het dan ook op.’ (VO)*

Corien benadrukt dat ze denkt dat de high brow univoren vaak specialistisch in hun muziekvoorkeuren zijn: ze weten vaak heel veel van een bepaalde (klassieke) componist of stijl maar staan niet open voor andere muzieksoorten: *‘Omdat ik zelf zo’n opera liefhebber ben en ik ook regelmatig opera’s bezoek, merk ik wel dat veel opera liefhebbers echt alleen voor opera gaan en verder niets. Die zijn vaak speciaal op iets binnen de klassieke muziek gericht, bijvoorbeeld op historische zangkunst waar ik zelf op afgestudeerd ben. Voor die mensen is dat ook echt een soort levenswerk, en staan niet*

open voor andere muzieksoorten. Ze luisteren vaak heel gedetailleerd en horen dan ook alles, dus op hun gebied zijn ze heel specialistisch. Van één enkele aria kennen ze vaak tien verschillende uitvoeringen met tien verschillende zangers. Daardoor denk ik wel omdat ze zo ingaan op één specifiek ding, ze niet meer openstaan voor andere, in hun ogen, inferieure muzieksoorten.’ (VO)

En zoals eerder beschreven vertelt Thomas C. over wat hem irriteert aan klassieke muzikliefhebbers: *‘Die staan vaak echt niet open voor popmuziek, en dat irriteert me wel eens. Die mensen claimen verstand van muziek te hebben, maar zijn erg beperkt, als ze dan naar popmuziek luisteren zeggen ze: ja er komen maar twee akkoorden in voor, wat is daar nou aan?’ (VO)*

Bart geeft aan een voorkeur te hebben voor low status univoren: *‘Ik ga liever om met mensen die van het levenslied houden dan van klassieke muziek, omdat ze zo intens hun muziek kunnen beleven. Misschien is dat een vooroordeel, maar ik heb vaak klassieke muziekconcerten bezocht en daar voelde ik me dan totaal niet thuis omdat die mensen de muziek niet echt beleven. (...) Ze beoordelen de muziek heel technisch, en misschien ook uit statusoverwegingen. Het levenslied is misschien voor veel mensen een uitvlucht. Ik heb de indruk dat ze veel meer van zichzelf geven in de beleving van de muziek.’ (VO)*

De verticale omnivoren hebben een gezamenlijke afkeer van de in hun ogen bekrompen houding van univoren. Zij ergeren zich echter meer aan de houding van high brow univoren dan aan de houding van low brow univoren, omdat zij vinden dat de klassieke muzikunivoren ‘beter zouden moeten weten’. Omdat zij vaak beter opgeleid zijn en op een meer specialistische manier naar muziek luisteren, is het volgens de verticale omnivoren kwalijk dat juist zij niet meer open staan voor diverse muziekgenres.

De horizontale omnivoren hebben een redelijk eenduidige mening wat betreft hun afkeer van de beperkte muzieksmaakvoorkeuren van de univoren. Zo zegt Brigitte (36 jaar): *‘Ik denk wel dat ik lastiger kan communiceren met iemand die zichzelf heel erg*

beperkt op muziekgebied, dat je dan toch wel snel een onbewust vooroordeel over iemand hebt'. (HO)

Ook Willemijn redeneert in deze trant: *'Iemand die alleen van André Hazes of Frans Bauer houdt vind ik vaak ook intellectueel een beetje beperkt, omdat het vaak heel simpele muziek is (...). Ik denk dat dat soort mensen vaak ook naar één bepaalde plek op vakantie gaan, niet vaak open staan voor iets anders. Als ze al naar het buitenland gaan, is het denk ik vaak naar iets waar ook alleen maar andere Nederlandse toeristen komen (...). Ik ben wel een sociaal wezen, ik zou ze best tegen kunnen komen, maar ze zullen niet tot mijn echte vriendenclub gaan behoren. Ik denk dat ik met zulke mensen snel klaar ben. Ligt natuurlijk wel aan de persoon zelf, als je goed je verhaal bij iemand kwijt kan dan is dat zo maar de kans is lijkt me niet zo groot.'* (HO)

Maarten vertelt: *'Ik heb een collega die naar drie artiesten luistert: Prince, Jamiroquai en de Red Hot Chili Peppers. Als je hem andere dingen laat luisteren zegt hij: nou er wordt verder toch geen goede muziek meer gemaakt (...). Ik vind het niet kwalijk dat iemand niet zo veel artiesten kent, als je die drang niet hebt om naar veel muzieksoorten te luisteren snap ik dat je een beperkte kennis van muziek hebt, maar wat ik wel mensen kwalijk neem is dat ze voor dingen niet open willen staan.'* (HO)

Matthias haalt een voorbeeld aan van een vriend van hem: *'Ik heb wel een vriend die altijd heel duidelijk is in wat hij goed vindt en wat niet (...). Het is heel erg zwart-wit bij hem (...). Die vriend heeft niet echt een open houding, ik denk dat als je zo zwart-wit kijkt je jezelf toch voor een hoop dingen afsluit (...). Hij is wat mensen betreft ook heel erg van: die vind ik aardig en die niet. Hij heeft een hele zwart-wit manier van denken.'* (HO)

Volgens de horizontale omnivoren verschillen de low- en high brow univoren niet van elkaar wat betreft een in hun ogen bekrompen houding. Als aan Mike uitgelegd wordt wat we onder high brow univoren en low brow univoren verstaan en of hij denkt dat de ene categorie in zijn ogen een meer bekrompen houding heeft dan de andere categorie, vertelt hij: *'Ze zijn allebei wel beperkt maar ik denk om een andere reden. De*

hoge status univoren zijn misschien beperkt omdat ze klassieke muziek de enige echte muziek vinden en zich daarmee ook willen onderscheiden, terwijl de lage status univoren misschien niet zo vaak met andere muzieksoorten in contact zijn gekomen.’ (HO)

Matthias antwoordt op dezelfde vraag: *‘Eigenlijk zijn ze wel vergelijkbaar. Als je naar die hoge status univoren kijkt dan zou je het elitair kunnen noemen en aan de andere kant heel erg populistisch of volks, maar in wezen leven ze allebei in hun beperkte wereldje en staan ze niet open voor andere dingen.’ (HO)*

Ook Maarten ziet geen verschil tussen beide typen univoren: *‘Iemand die alleen maar naar klassieke muziek luistert en zegt de rest is bagger vind ik net zo kortzichtig als iemand die alleen maar naar smartlappen luistert.’* Hij denkt echter wel dat afwijzing van muziek onder de high brow univoren minder vaak voor zal komen: *‘Maar ik denk wel dat het minder vaak voorkomt bij mensen die naar klassieke muziek luisteren dat ze al het andere afwijzen, omdat ze van nature al meer openstaan voor andere dingen, juist omdat de muziek waar ze naar luisteren meer ingewikkeld en hoogstaander is dan de lage status genres.’ (HO)*

De horizontale omnivoren hebben met elkaar gemeen dat ze een gedeelde afkeer hebben van de in hun ogen bekrompen houding van univoren. Ze hebben vaak een vooroordeel over univoren en vinden het bekrompen dat ze niet openstaan voor diverse muzieksoorten. Ze zien geen verschil in bekrompenheid tussen de high brow univoren en de low brow univoren. In hun ogen zijn beide groepen even bekrompen.

Concluderend kan gezegd worden wat betreft de afkeer van omnivoren ten aanzien van de beperkte muzieksmaakvoorkeuren van univoren, zowel horizontale als verticale omnivoren niet zozeer een afkeer hebben van de muziekmaken van de univoren. Zij hebben een afkeer hebben van de in hun ogen bekrompen houding van de univoren. Alle omnivoren vinden dat beide groepen univoren een bekrompen houding hebben wat betreft muzieksmaakvoorkeuren. De verticale omnivoren nemen deze houding de high brow univoren echter meer kwalijk, omdat deze vaak beter zijn opgeleid en naar meer ‘diepgaande’ muziek luisteren. Zij zouden een meer open houding zouden moeten hebben voor andere muzieksoorten. De verticale omnivoren zetten zich meer af

tegen de high brow univoren dan tegen de low brow univoren. Op basis van de literatuur van Bryson zou men verwachten dat de kritiek van de verticale omnivoren zich voornamelijk zou richten tegen de low brow univoren:

‘I find that highly educated people in the United States are more musically tolerant, but not indiscriminately so. I provide evidence of class-based exclusion in that the genres most disliked by tolerant people are those appreciated by people with the lowest levels of education.’ (Bryson 1996:895)

Dat de verticale omnivoren zich echter het meest keren tegen de high brow univoren zou kunnen betekenen dat niet zozeer de muzieksmaak van de univoren kwalijk genomen wordt, als wel hun vermeende bekrompen houding. En juist de groep die wat betreft opleiding en sociaal-economische status het meest te vergelijken valt met de verticale omnivoren, namelijk de high brow univoren, toont weinig tolerantie voor andere muziekgenres dan de high brow genres.

In het volgende hoofdstuk worden de conclusies met betrekking tot de onderzoeksvraag uiteen gezet. Daarbij wordt er gekeken hoe de resultaten zich verhouden tot de literatuur zoals die is gepresenteerd in hoofdstuk één.

Hoofdstuk 4 Conclusies

4.1. Inleiding

Het is nu tijd geworden om te kijken wat de conclusies met betrekking tot de onderzoeksvraag zijn. Hoe verhouden de interviews zich tot de algemene onderzoeksvraag en de drie deelvragen. De algemene onderzoeksvraag is:

Welke betekenis heeft een omnivore muzieksmaak voor de identiteit en de sociale omgang?

Per deelonderwerp (de invloed van de media, de vorming van lichte gemeenschappen en een gedeelde afkeer van de beperkte muzieksmaken van univoren) worden de uitkomsten van de interviews en hoe deze zich verhouden tot de literatuur zoals die in hoofdstuk één is gepresenteerd behandeld.

In de eerste plaats gaan we kijken naar de invloed van de media op horizontale en verticale omnivoren en hoe deze resultaten zich verhouden tot de literatuur van Elchardus (paragraaf 4.2). Daarna wordt de invloed van sociale omgang op de muziekvoorkeuren van horizontale en verticale omnivoren bekeken en in hoeverre omnivoren belang hechten aan een unieke muzieksmaak. Deze resultaten worden vergeleken met de literatuur van Duyvenvak en Hurenkamp (paragraaf 4.3). Vervolgens gaan we kijken in hoeverre horizontale en verticale omnivoren een gedeelde afkeer hebben van de beperkte muzieksmaken van univoren en hoe deze resultaten zich verhouden tot de literatuur van Bryson, Aupers & Houtman (paragraaf 4.4).

4.2. Mediabeïnvloeding

In hoeverre kan op basis van de interviews die gehouden zijn met omnivoren, gesteld worden dat de media invloed hebben op muzieksmaakvoorkeuren?

Uit de interviews is gebleken dat bij veel omnivoren de media zeker wel een rol spelen bij de muzieksmaakvoorkeuren. Wat betreft mediabeïnvloeding is er geen

duidelijk verschil gevonden tussen horizontale en verticale omnivoren (zie paragraaf 3.2, p.29/30).

Volgens Beck en Giddens creëren individuen hun eigen smaakpalet, zonder daarbij veel gestuurd te worden door bepaalde determinanten die buiten het ‘zelf’ liggen (zie paragraaf 1.2, p.4-6). Ook het cultureel omnivorisme van Peterson gaat ervan uit dat individuen hun eigen smaakpalet samenstellen zonder veel invloed van controlerende instellingen (zie paragraaf 1.3, p. 6-9). Volgens de onderzoeksresultaten zoals die in hoofdstuk drie zijn gepresenteerd is dat zeker niet altijd het geval wat betreft muziekvoorkeuren. Uit de interviews is gebleken dat bij een deel van de muziekomnivoren de media een belangrijke rol spelen bij de muziekvoorkeuren.

Volgens Elchardus houden de aanhangers van de individualiseringstheorie geen rekening met nieuwe controlerende instellingen die de rol van de traditionele instellingen hebben overgenomen. Door de culturele revolutie heeft sociale controle nu meer betrekking op ‘gedragsoriënterende factoren’ die haast constant via onderwijs, media en reclame gevormd en beïnvloed worden (zie paragraaf 1.2, p.10-13). De onderzoeksresultaten ondersteunen deze denkwijze met betrekking tot mediabeïnvloeding. Bij de muziekomnivoren spelen muziekprogramma’s, muziektijdschriften en radiozenders een belangrijke rol bij hun muziekvoorkeuren.

4.3. Lichte gemeenschappen

Kan op basis van de interviews met omnivoren gesteld worden dat muzieksmaakvoorkeuren gerelateerd zijn aan met wie men omgaat? En maakt het hebben van een unieke muzieksmaak onderdeel uit van de identiteit van omnivoren?

Uit de interviews is gebleken dat vooral de horizontale omnivoren belang hechten aan de omgang met andere muziekomnivoren. Verticale omnivoren zien hun muzieksmaak meer als iets ‘eigens’, iets dat deel uitmaakt van hun identiteit maar geen voorwaarde is voor omgang met andere mensen. Verder is uit de interviews gebleken dat vooral de verticale omnivoren belang hechten aan het hebben van een unieke muzieksmaak. Het hebben van een unieke muzieksmaak zonder veel invloed van anderen is bij de verticale omnivoren een onderdeel van de eigen identiteit (zie paragraaf 3.3, p.30-35).

Duyvendak et al. denken dat het wel meevalt met het idee dat Nederlanders allemaal verschillende dingen doen, dat ze steeds meer verschillende meningen hebben en dat ze steeds minder in groepen opereren (zie paragraaf 1.4.3, p.13/14). De onderzoeksresultaten wijzen er op dat vooral de horizontale muziekomnivoren op sociaal gebied belang hechten aan de sociale omgang met andere muziekomnivoren. Er lijkt vooral sprake te zijn van wat Duyvendak et al. 'lichte gemeenschappen' noemen: de banden die worden aangegaan worden steeds lossen, maar er is nog wel sprake van groepsverband. Bij de verticale omnivoren komt vooral naar boven dat muziekvoorkeuren niet dwingend als norm voor de sociale omgang met andere omnivoren zijn. Deze uitkomsten wijzen erop dat de verticale omnivoren als de 'echte' omnivoren gezien kunnen worden: zij stellen zonder invloed van andere omnivoren hun eigen muziekmakenpalet samen die een belangrijk onderdeel vormt voor de eigen identiteit.

4.4. Een gedeelde identiteit

In hoeverre leveren de interviews met omnivoren bewijs dat de omnivoren een gedeelde afkeer hebben van de beperkte muziekmaken van de univoren?

Uit de interviews met muziekomnivoren blijkt dat zij een gemeenschappelijk kenmerk hebben: hun afkeer van de in hun ogen bekrompen houding die univoren op het gebied van muziekmaken hebben. Er is geen bewijs gevonden dat deze afkeer te maken heeft met de genres waar deze univoren naar luisteren. De interviewresultaten laten zien dat de verticale omnivoren dezelfde meningen hebben als de horizontale omnivoren wat betreft hun afkeer van de vermeende bekrompenheid van univoren. Wel veroordelen de verticale omnivoren de houding van de high brow univoren meer dan de houding van de low brow univoren (zie paragraaf 3.4 p.35-41).

Aupers en Houtman hebben aangetoond dat New Agers neerbuigend naar niet-New Agers kijken. Deze houding levert hen een gedeelde identiteit op. Ook Bryson heeft aangetoond dat omnivoren als gemeenschappelijk kenmerk een gedeelde afkeer van de muzieksmaakvoorkeuren van univoren hebben (zie paragraaf 1.4.4, p.15/16). Alle in dit onderzoek onderzochte culturele omnivoren hebben als gemeenschappelijk kenmerk hun afkeer van een in hun ogen bekrompen houding van univoren.

Volgens Beck en Giddens doen individuen allemaal hun eigen ding en zijn zij onderling niet met elkaar te vergelijken (zie paragraaf 1.2, p.4-6). Wat betreft de onderzochte muziekomnivoren gaat deze stelling niet op. Zowel horizontale als verticale muziekomnivoren kunnen zeker wel met elkaar vergeleken worden gezien hun meningen over de al dan niet bekrompen houding wat betreft muzieksmaken van zowel de high brow als de low brow univoren. Wel is het opmerkelijk dat de verticale omnivoren deze vermeende bekrompen houding de high brow univoren meer kwalijk nemen dan de low brow univoren. De mogelijke oorzaak hiervoor is dat de groep van de verticale omnivoren en de high brow univoren wat betreft opleiding en sociaal-economische status waarschijnlijk het meest te vergelijken met elkaar zijn en intolerantie daarom zwaarder weegt. De low brow univoren weten niet beter, de high brow univoren zouden beter moeten weten!

4.5. Tot slot

Is het nu zo dat een omnivore muzieksmaak leidt tot een gedeelde identiteit? En bestaat er wat betreft gemeenschappelijke kenmerken van de omnivoren nog verschil tussen de verticale omnivoren en de horizontale omnivoren?

Uit de interviews met de omnivoren is gebleken dat er zeker sprake is van een gedeelde identiteit bij zowel de verticale als de horizontale omnivoren. De verticale omnivoren delen de opvatting dat hun muzieksmaak een belangrijk onderdeel van hun eigen identiteit is. De horizontale omnivoren vinden de sociale omgang met andere muziekomnivoren belangrijk. Zowel de verticale als de horizontale omnivoren laten zich beïnvloeden door de media en delen een afkeer van de in hun ogen bekrompen houding van univoren. Wel zijn er belangrijke verschillen te ontdekken tussen beide groepen omnivoren. Wat betreft het 'echte' omnivorisme blijkt uit de interviews dat vaak toch alleen de verticale omnivoren tot deze groep gerekend kunnen worden. Op het punt van sociale omgang met andere omnivoren laten zij zich weinig tot niet beïnvloeden, en de eigen unieke muzieksmaak is belangrijk voor de eigen identiteitsvorming. De verticale omnivoren stellen hun een eigen muzieksmakenpalet samen zonder veel invloed van anderen. De inhoud van de gedeelde identiteit tussen de verticale en de horizontale omnivoren verschilt van elkaar.

Het lijkt ons een aanbeveling om in toekomstig onderzoek naar omnivorisme zich niet alleen meer te richten op de verticale omnivoren van Peterson, maar ook de groep van horizontale omnivoren erbij te betrekken. De gedeelde identiteit van de horizontale omnivoren mag dan verschillen van de gedeelde identiteit van de verticale omnivoren, het is zeker niet zo dat een brede muzieksmaak het enige is dat de muziekomnivoren met elkaar gemeen hebben!

Literatuur

- Beck, U. (1992). *Risk Society: towards a new modernity*. Sage, Londen.
- Billet, J. & Waege, H. (2001). *Een samenleving onderzocht: methoden van sociaal-wetenschappelijk onderzoek*. Antwerpen: Standaard Uitgeverij.
- Bryson, B. (1996). *Anything but heavy metal: symbolic exclusion and musical dislikes*. In: *American Sociological Review* (61), pp. 884-899
- Duyvendak, J.W. & Hurenkamp, M. (Red.) (2004). *Kiezen voor de kudde: lichte gemeenschappen en de nieuwe meerderheid*. Van Genneep, Amsterdam
- Eijck, K. van (2001). *Social Differentiation in Musical Taste Patterns*. In: *Social Forces* (79), pp. 1163-1185
- Elchardus, M. & Glorieux, I. (Red.) (2002). *De Symbolische Samenleving*. Lannoo, Tielt
- Elchardus, M. (2002). *De dramademocratie*. Lannoo, Tielt
- Gans, H.J. (1974). *Popular culture and high culture*. New York: Basic Books
- Giddens, A. (1991). *Modernity and Self-identity*. Polity Press, Cambridge
- Houtman, D. (2004). *The politics of the omnivores*. Workshop Collapsing Cultural Canons: Elite Culture, Popular Culture and politics in Late Modernity, Ecole des Hautes Etudes en Sciences Sociales, Marseille, Frankrijk
- Houtman, D. & Aupers, S. (2006). *Beyond the spiritual supermarket: the social and public significance of New Age spirituality*. In: *Journal of Contemporary Religion* (21), pp. 201-222
- Huyse, L. (1997). *De politiek voorbij: een blik op de jaren '90*. Kritak, Leuven
- Janssen, S. (2005). *Het soortelijk gewicht van kunst in een open samenleving*. In: *Sociologie* (3), pp. 292-315
- Jensen, K.B. & Rosengren, K.E. (1990). *Five traditions in search of the audience*. In: *European Journal of Communication* (5), pp. 207-238
- Katz-Gerro, T. (2002). *Highbrow Cultural Consumption and Class Distinction in Italy, Israel, West Germany, Sweden, and the United States*. *Social Forces* (81), pp. 207-229
- Laermans, R. (1999). *Communicatie zonder mensen*. Boom, Amsterdam

Laermans, R. (2002). *Het cultureel regiem: cultuur en beleid in Vlaanderen*. Lannoo, Tielt

Mark, N. (1998). *Birds of a feather sing together*. *Social Forces* (77), pp. 453-485

Peterson, R.A. (1992). *Understanding audience segmentation: from elite and mass to omnivore and univore*. In: *Poetics* (21), pp. 243-258

Peterson, R. & Simkus A. (1992). *How musical taste groups mark occupational status groups*. In: *Cultivating differences: symbolic boundaries and the making of inequality*, edited door M. Lamont en M. Fournier, pp. 152-168. Chicago: University of Chicago Press.

Peterson, R. & Kern, R. (1996). *Changing highbrow taste: from snob to omnivore*. In: *American Sociological Review* (61), pp. 900-907

Schnabel, P. (2004). *Het zestiende Sociaal en Cultureel Rapport kijkt zestien jaar vooruit*. In: SCP (red.) *Sociaal en Cultureel Rapport 2004. In het zicht van de toekomst*. Den Haag: SDU, pp. 47-90

Swaan, A. de (1979). *Uitgaansbeperking en uitgaansangst. Over de verschuiving van de bevelshuishouding naar de onderhandelingshuishouding*. Amsterdam: De Gids/Meulehoff.